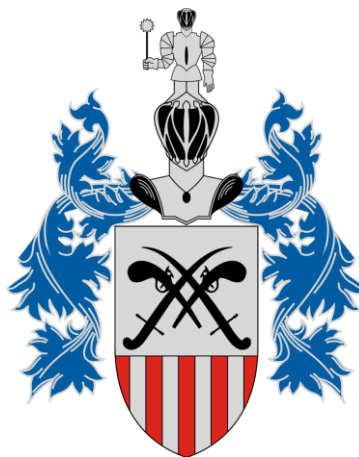

Szakmai tanulmány

Iskolai konfliktuskezelői klubfoglalkozások működtetéséhez

Kunszentmiklós Városa Önkormányzata

Készítette: **Forgács István**

2019

Tartalomjegyzék

Előszó	3
Alapvetés	5
Az iskola, mint a konfliktusok forrása	7
Az iskolai konfliktusok 3 nagyobb időszaka	10
1. Alsós évfolyamok – általános iskola 1 – 4. osztályos tanulók	11
2. Átmenet a kisgyermekkorból a tinédzserkorba – 5 – 6. osztályos tanulók	12
3. A valódi tinédzserek és a fiatal felnőttek – 7 – 12. osztályos tanulók	13
Az iskolai konfliktusok irányai	14
1. A tanárral, iskolával szembeni konfliktus	14
2. Az egymással szembeni konfliktus	15
3. Családok közötti nehézségek, konfliktusok	16
Az iskola, mint az együttműködés, harmónia és szolidaritás alapja	17
Etnikai alapú konfliktusok, etnikumon belüli konfliktusok	19
A konfliktusok természete, természetessége, építés és rombolás	22
A konfliktus, mint természetes folyamat, illetve a konfliktusok nagysága	22
Az építő és romboló konfliktus	23
A konfliktusok felépülése, szakaszai	24
1. Lassú felhő-gyülekezés, a konfliktus megéléshez közeledés szakasza	24
2. Csepergés – a konfliktus megélésnek felvállalása	25
3. Eső – a konfliktus törzse	25
4. A vihar, vagyis a konfliktus kibontakozása	26
5. A vihar után beállt csend	26
A nem látható és a már megszokott nehézségek, azaz, a rejtett és a konstans feszültség	27
A konfliktuskezelési klubfoglalkozások szakmai tartalma, felépítése	28
A bűnmegelőzés, szabálykövetés lélektana	29

Előszó

E szakmai tanulmánnyal Kunszentmiklós Város Önkormányzatának az a célja, hogy a város közoktatási rendszerében megjelenjenek, és a jövőben szükség esetén alkalmazásra kerüljenek olyan új eszközök és módszerek, amelyek révén könnyebbé válik a hátrányos helyzetű közösségekbe tartozó fiatalok tudatosabb döntéseinek előmozdítása és a társadalmi együttélés.

A tanulmány egyfajta kiegészítő segédlet a központi és a helyi közigazgatási/államigazgatási szereplők által működtetett rendszerek alkalmazása mellé, azaz, nagyon fontos egyértelművé tenni, hogy nem valaminek a pótlására, azaz nem valami helyett született, hanem a meglévő folyamatokat szeretné eredményesebbé és szélesebb körben is alkalmazhatóvá tenni elsősorban az oktatás témakörén keresztül. Célcsoportját a közoktatásban szereplő olyan fiatalok jelentik, akik társadalmi helyzete felveti azt a kérdést, hogy segítséget, támogatást kapjanak olyan helyzetek megoldásához, kezeléséhez, amelyek a társadalmi együttélés szempontjából kiemelten fontosak lehetnek. Ugyanakkor, a diákokon túl a közvetett célcsoportot jelentik mindezen fiataloknak a családjai és a velük élő közösségi környezet is, amelyhez szintén eljuthatnak a program elemei.

Cél, hogy a tanulmány a lehető leggyakorlatiasabb legyen, és leginkább a közvetlen-, illetve rajtuk keresztül a közvetett célcsoport számára is egyfajta szemléletváltást, új megközelítést kínáljon, ami talán majd nemcsak a helyi konfliktushelyzetek megoldásában, de a társadalmi felzárkózás folyamatában is több eredményt hozhat a jövőben.

A tanulmány egyszerre szolgál szakmai tartalommal, ezzel segítve megérteni a konfliktuskezelés legfontosabb alapelveit, de mellette nagyon egyértelmű, és azonnal alkalmazható protokollokat, döntési folyamatokat és megvalósításokat is kínál, amelyeket azonnal alkalmazni tudnak majd a közvetett és közvetlen célcsoportba tartozók.

A tanulmány célja továbbá, hogy alapul szolgáljon olyan foglalkozások megvalósításához, amelyek Kunszentmiklós városban érezhető hatással lesznek a társadalmi felzárkózási folyamatokra hosszú távon is, és segítsen kinevelni egy olyan generációt, amely tudatosabban hozza meg majd a döntéseit, könnyebben és együttműködőbben kezeli a konfliktusokat, és nagyobb felelősséggel bír a közösségi érdekek felé.

A klasszikus ifjúsági konfliktuskezelési módszertan mellett fontos a bűnmegelőzés és a tudatosabb szabálykövetés témakörét is megjeleníteni, amelyről külön fejezet értekezik a tanulmányban. Fontos leszögezni, hogy a konfliktusok megjelenése nem jelenti azonnal azt, hogy bűnelkövetőkként, vagy potenciális bűnelkövetőkként azonosítsunk fiatalokat. Ugyanakkor az elmúlt évtizedek a rendszerváltás óta egyértelműen bizonyították, hogy a konfliktusok nem megfelelő formában való kezelése, az azokhoz való nem jó irányú viszonyulás sok esetben megnöveli a bűnelkövetés esélyét, illetve folyamatosan olyan közeget teremt, amelyben pillanatok alatt lesznek ezek a fiatalok veszélyeztetettek.

Tapasztalatok szerint azok a fiatalok, akik idejekorán megértették és megtanulták, hogy milyen módszerekkel, hogyan kezelhetik a zömmel korosztályukon belüli és a környezetükben közvetlenül megjelenő feszültségeket és konfliktusokat, azok kisebb százalékban keveredtek bele illegalitás határait súroló vagy azt átlépő cselekményekbe, illetve nagyobb eséllyel és tudatosan voltak képesek kimaradni olyan történésekből, amelyek pedig mások számára komolyabb, súlyosabb következményekkel is jártak.

Lehet és szükséges is a korábbiaknál őszintébben is beszélni elsősorban a hátrányos helyzetű fiatalok problémáiról, és segíteni nekik abban, hogy belássák, ők maguk is képesek lehetnek olyan döntések felvállalására és meghozatalára, amelyek a társadalmi felzárkózásukat segítik. Minél több ilyen, a korábbiaknál tudatosabb fiatal jellemez egy közösséget (akár fiatalok közösségét is), annál könnyebb és eredményesebb lehet a helyi ösztársadalom fejlesztése, illetve a helyi viszonyok és a helyi életminőség jobbá tétele.

Alapvetés

Egy helyi közösség a világ minden pontján az embereknek a családnál nagyobb, együtt élő, illetve szoros vagy lazább társas kapcsolatokat fenntartó csoportját jelenti. A közösségben jelen lévő hasonlóságot vagy a különbözőséget sok mindent meghatározza, de az biztosan tudható az eddig megélt tapasztalatok alapján, hogy a hasonlóságot számos külső tényező is segítheti megerősíteni, és ez elsősorban akkor lehet sikeres, ha az emberek hasonlóan vélekednek az értékekről. Az értékek meghatározásában is számos külső tényező játszott szerepet az elmúlt évezredek során, és a Föld különböző pontjain és népeinél akár egészen eltérőek is voltak ezek egészen a 19. század derekáig, de néhány alapvetés sok közösségben egyértelmű értéké, elvárássá, normává vált, egymástól akár több tízezer kilométernyi távolságban élő, és teljes más rasszokhoz tartozó népek esetében is.

Ezek az alábbiak:

- a helyi közösség védelme és biztonságának megőrzése,
- az ember (egyén) életének és testi épségének védelme,
- a család, mint legkisebb közösség-szervezői keret védelme, biztonságának megőrzése,
- az idősek, gyermekek, betegek, gyengék tisztelete és támogatása, védelme,
- a tudás, képességek átadása a következő generációk számára,
- az erőszak visszaszorítása, szankcionálása,
- együttműködés, közös tevése elvárása, kívánalma,
- közösségi szolidaritás,
- vallás, istenhit gyakorlásához szükséges feltételek megteremtése, védelme,
- a lelki egészséghez szükséges szabadidő feltételeinek biztosítása,
- saját kulturális értékek meghatározása, szokások, folklór, hagyományok tisztelete és átörökítési, továbbadási szándéka,
- A gyermekvállalás segítése, támogatása, amin a közösség, és a belőlük felépülő nép/nemzet fennmaradása múlik,
- A holtak maradványainak elkülönítése, elzárása, elszeparálása, vagy teljes eltüntetése az élők közvetlen környezetéből.

Ezek a kérdések, témakörök tehát a világ minden pontján a legtöbb közösségben hasonlóképpen kerültek megítélésre, és az ezekhez való igazodás, az ezeknek az elfogadása, illetve folyamatos fejlesztése segítette elő, hogy közösségek és társadalmak épüljenek. Ezen témakörök mindegyike arra törekszik, hogy ember és ember egyetértésen egymással (hasonlóak, vagy ugyanazok legyenek a céljaik és érdekeik), illetve, ha mégsem, akkor békés, együttműködő módon lehessen mégis olyan döntéseket hozni, és azokat követően pedig majd úgy cselekedni, hogy az az egyének és a közösség fejlődését segíthesse.

Az is fontos ugyanakkor, hogy kimondjuk, nem létezik olyan sematikus társadalom és közösség, amelynek tagjai mindenben egyetértenek egymással. És ez így természetes, hiszen az emberi jellemet, az emberi pszichét nagyon sok minden formálja az élet teljes szakaszában, leginkább a közvetlen családja, szülei, valamint az a szűkebb környezet, amelyben felnő, illetve él. A jellem folyamatosan fejlődhet, de az életszakaszok azon részei, amelyekben több és folyamatos biológiai változások is érkeznek, azok kiemelten hatnak arra, hogy miről és hogyan vélekedik az ember, illetve, hogy egyes élethelyzetekben hogyan cselekszik, milyen döntéseket hoz, mi az, amit enged, támogat, és mi az, ami ellenez, elutasít.

Az iskola, mint a konfliktusok forrása

Az iskola minden településen és minden közösségben az a hely, az a környezet, amely elsősorban a tudás átadását célozza a fiatalabb, tanköteles korosztály számára, a legtöbb társadalomban jellemzően a tinédzserkor végéig.

Ugyanakkor az iskola, mint keretrendszer, azt is megpróbálja elősegíteni, hogy a jellem, a psziché is erősödjön a tanulóknál, és ne csak kiművelt, tanult emberek kerüljenek ki az iskolapadokból, de olyan individuumok is, akik képesek lesznek felelős döntéseket meghozni, közösségben élni és dolgozni, családot alapítani, gyermeket nevelni és önmagukról, valamint a környezetükről majd a továbbiakban akár önállóan is gondoskodni, vagyis a társadalom hasznos tagjává válni. Azaz, az iskola a teljes (mindenre kiterjedő) és folyamatosan fejleszthető szocializáció tekintetében is kulcsfontosságú, hiszen számos olyan dologgal találkozhatnak itt a diákok, amivel az otthoni környezetben nem, vagy csak ritkábban. Az iskola ahhoz is hozzájárul, hogy megerősítsen, vagy épp ellenkezőleg, ellensúlyozzon otthoni környezetben megjelenő folyamatokat. Ez a megközelítés nem újkeletű, már az ókori görögök is tisztában voltak azzal, milyen jelentősége van az iskolának, valamint annak a közegnek, környezetnek, amelyben egyszerre többen is tanulhatnak, illetve sportolhatnak. Ezekben a helyzetekben közösen élhetik meg azt, hogy valahonnan valahova a szellem, a jellem, valamint a lélek is eljut egy adott folyamat során, és ezzel azok többé, teljesebbé válhatnak. Ebből a megközelítésből az iskola egy építő, konstruktív és rengeteg lehetőséget kínáló, egyértelműen az egyén jövőjét alapvetően befolyásolni képes közeg.

Ugyanakkor az emberiség már a kezdetektől fogva megtapasztalhatta, hogy bármilyen csoport vagy közösség is él, tanul, sportol, dolgozik, vagy éppen művelődik, szórakozik együtt, abban előbb-utóbb megjelenik majd az emberi sokszínűségből eredő heterogenitás, azaz, hogy a csoportok, közösségek tagjai bizony különbözhetnek egymástól.

Ez a különbség alapvetően nem determinált a rasszok által, azaz, elméletben minden rasszban megjelennek a legkülönbözőbb típusú emberi személyiségek és jellemek. Ezt azért nagyon fontos kihangsúlyozni, mert bár a közvélekedés egyes népeket, népcsoportokat előszeretettel lát „valamilyennek” (pl.: az északiak jellemzően hűvösek és visszafogottak, a déliek tüzesek és szenvedélyesek), addig minden komolyabb kutatás azt támasztja alá, hogy az emberek legjellemzőbb tulajdonságait, viselkedését, habitusát, nyitottabb vagy zártabb személyiségét a

saját közvetlen környezetük határozza meg, és nem genetikai jellegű. Ez azért nagyon fontos, mert ezzel kimondható, hogy elméletben az emberiség túlnyomó többségét ugyanolyanná lehetne formálni, feltéve, hogy ugyanolyan szocializációs folyamatokon mennek keresztül, és ugyanolyan környezetben, ugyanolyan külső hatások által befolyásolva élné az életét. Nyilván erre nem nagyon kerül sor, és egy-két egészen zárt társadalomtól eltekintve, egy adott nép, illetve sok-sok közösség mind olyan tagokból áll, akik egyértelműen különbözni tudnak egymástól. Mindez azért is szükséges, mert csak így nyílik arra lehetőség, hogy a különböző lelkületű, habitusú, szorgalmú és képességű emberből kiválasztódjanak a művészek, az orvosok, a mérnökök, a tudósok, a katonák, a mesteremberek, és még megannyi szakma, terület képviselői.

Ez a sokszínűség már egészen fiatalon megtapasztalható, hiszen a bölcsődében, közösségi játszótéren már a legkisebbek is meglátják, hogy mennyi mindenben különböznek a társaiktól – szemszín, hajszín, nem, és bármilyen más külső jellemző, ami már ennyi idősen is észrevehető.

Az óvoda az első olyan közeg, illetve az első olyan komolyabb életkorbeli mérföldkő, amikor egyértelműen megjelenik a különbözőség, illetve a hasonlóság, és jellemzően itt történnek meg az első olyan relációk, amikor az egymástól eltérő, illetve egymással ellenkező gyermeki akaratok úgy találkoznak egymással, hogy azok feszültséget és konfliktust generálnak. Azaz, az első, nem a szülővel, vagy a családon belül megélt konfliktusok már 3-6 évesen biztosan megjelennek mindenki számára, és ez egyfajta természetes folyamatként kimondottan hasznos, és sok tanulsággal, valamint tanulással járó történés. Ki lehet mondani, hogy szükségesek, egy tanulási folyamat egyértelmű elemei az első óvodai konfliktusok, amelyek arra kell, hogy sarkalják a gyermekek környezetét (jelen esetben az óvodai munkatársakat és a családot), hogy ezeket a konfliktusokat, valamint magát a konfliktust, mint természetes jelenséget megpróbálják megértetni a gyermekekkel. Nyilván ebben a korban még nem várható el egyetlen egy óvodástól sem, hogy azonnal megértse, mit és hogyan kellene neki egyedül helyesen kezelni ezekben a helyzetekben, de annak a megtapasztalása nagyon fontos, hogy nem csak egyetlen igény, vágy vagy akarat létezik (az enyém), hanem, hogy vannak másoknak is igényei, vágyai és akaratok, amellyel majd biztosan és folyamatosan találkozunk az életünk és a másokkal való együttélés során.

Ugyanakkor ezek a konfliktusok nem tekinthetők valódi konfliktusoknak, a gyermekekkel egy közegben lévő óvodapedagógusok, illetve otthon a szülők felelnek azért, hogy minden ilyen helyzet a lehető leggyorsabban és legkönnyebben legyen megoldható, azaz, itt még nem a saját felelősségük, hogy milyen kimenete lesz annak, ha egy játékon, vagy sütin éppen összevesznek a gyerekek.

Az általános iskola a következő szint, ahol a konfliktus megjelenhet, és ez mind életkori szakaszként, mind pedig egy teljesen új közegként, illetve elvárás-rendszerként állítja új, immár valódi kihívások elé a gyerekek. Nagyon fontos, kimondani és egyértelműen látni, hogy éles különbséget jelent az óvoda és az iskola között az, hogy amíg ez előbbinél nincsenek szankciók, ha valaki nem az elvárt módon viselkedik, addig az utóbbinál a szabályok be nem tartása, biztosan valamilyen következménnyel jár. Itt kerül szóba az iskolaérettség fogalma, amellyel kapcsolatban folyamatosan folynak szakmai viták arról, hogy ennek valójában mire is kellene igazából fókuszálnia – az lenne nagyon fontos, hogy az óvodai védelmező környezet után legyen egyértelmű minden iskolakezdő diák és a családja számára, hogy itt már egyre növekvő felelősséget kell vállalni, és nagyon fontos, hogy képesek legyenek a gyermekek és a családjaik igazodni.

Ez utóbbi kapcsán minden esetben egyfajta pozitivista megközelítést próbálunk meg közvetíteni, azaz, egy rendszer (pl. közoktatás) akkor lehet sikeres, ha a sokszínűség mellett egyes megkérdőjelezhetetlen dolgokban elvárható a lehető legtöbb szereplőtől, hogy ugyanúgy, vagy hasonlóan gondolkodjon, és ne vonjon kétségbe olyan normákat, olyan sztenderdeket, amelyek a rendszer működtetésének az alapjait jelentik. Konkrét példaként említjük, hogy ha évezredek óta alá-fölérendeltség van az iskolában a diák és a tanára viszonyában, akkor azt ne kérdőjelezzük meg, és igazodjunk is hozzá. Amennyiben ezt egyesek kétségbe vonják, akkor ennek az évezredes rendnek és rendszernek az alapjai kérdőjeleződnek meg, és felmerülhet az igény valami teljesen újnak, teljesen másnak a megteremtésére.

Maradva a gyakorlatias szemléletnél, ha egy hat-hétéves iskolakezdő első osztályos diák nem tudja elfogadni, hogy 45 percig viszonylag nyugodtan és csendben kell ülnie a tanórán, de tőle ezt várják el, akkor az már a hosszúra nyúló iskolai időszak legelején feszültséget okozhat, amit mindenképpen szükséges lenne feloldani, és nem engedni, hogy valódi konfliktussá váljon. Ebben az időszakban még az igazodásnak, idomulásnak kell teret engedni, és ebben a család, a szülők, valamint a pedagógusok tapasztalata lehet komoly segítség.

Ugyanígy korai iskolai konfliktus-forrás lehet majd az, hogy az iskolai osztályközösség már egy jóval egyértelműbb és zártabb (értsd: szorosabb) közösség, mint ami az óvodában volt megtapasztalható, és ha erre nem lettek felkészítve a gyermekek kellő módon, akkor az újfent konfliktusok forrását jelenti. Ugyanebben a közegben már kiderül, egyértelművé válik valakinek az etnikai, társadalmi, anyagi háttere, ami megint a különbözősége mutat rá, és amit majd nekik meg kell, illetve meg kellene tanulniuk kezelni. És miközben az iskola valóban az a hely, ahol elsősorban a tudás megszerzése és a képességek kibontakoztatása a legfontosabb misszió, közben komoly szocializációs folyamatok is zajlanak, amelyekhez pedig a diákoknak biztosan szükségük van külső segítségre, de előfordul, hogy sem a közvetlen otthoni környezet, sem pedig az iskola maga (pedagógusok) nem tudnak, vagy nem akarnak olyan támogatást adni, amellyel ezek a nehézségek leküzdhetőek lennének.

Nagyon fontos kiemelni, hogy a közoktatásban eltöltött évek, főleg a 6 – 16 év közötti egy évtized az az időszak, ami a leginkább meghatározza azt, hogy milyen emberekké válnak majd a fiatalok, és ha nem kapnak kellő odafigyelést, kellő támogatást, illetve nem sikerül őket olyanná formálni, hogy maguk is részesei legyenek a saját szellemi, lelki és testi fejlődésüknek, akkor nagyon sokuk komoly hátrányokkal, kiforratlan szellemiséggel, befejezetlen szocializációval a háta mögött fogja megkezdeni a felnőtt életét, ami pedig generációk egész sorára, illetve rajtuk keresztül a jövő társadalmára fog kihatni.

Az iskolai konfliktusok 3 nagyobb időszaka

Három nagyobb korszakot különböztetünk meg az általános iskolai konfliktusok kapcsán, ezek közül az utolsó számos jellemzőjében már a középiskolai időszakot is meg tudja idézni. A három nagyobb időszak egyértelműen követi a gyermekek biológiai fejlődésével járó oktatás-társadalmi rendszerekben való eligazodási kísérletek folyamatát, illetve magát a biológiai érést, ami teljesen külön értelmezve is nagyban meghatározza, hogy az egyes gyermekek hogyan viszonyulnak az őket körülvevő közeghez. A három szakasz az alábbiakat jelenti:

1. Alsós évfolyamok – általános iskola 1 – 4. osztályos tanulók

A fentiekben már utaltunk rá, hogy az első nagyobb kihívás az óvodát elhagyó gyermekek többsége számára – főleg a hátrányos helyzetű családokból jövő gyermekek számára – az, hogy az iskola immár szankcionál is, ha valaki nem a szabályok szerint jár el, és ezt a tényt kell elsőként megtanulni elfogadni. Nagyon egyszerű példa az, hogy ha az iskola elvárja, hogy 7.45-kor minden kisdíák üljön bent az iskolapadban, akkor annak meg kell tudni felelni. Aki nem teszi, az retorzióval, büntetéssel szembesül, mert a rendszer ezzel próbálja meg arra rávenni, hogy mégis alkalmazkodjon az elvárásokhoz, és legközelebb teljesítsen ugyanúgy, ahogyan a többiek. Elsőre lehetséges, hogy elég a szóbeli feddés, de ha valaki folyamatosan, hosszú ideig, vagy egyáltalán nem tartja be a szabályokat, úgy biztosan büntetésre számíthat. Minden olyan helyzet, amelyben a fölérendelt viszonyban lévő tanár büntetni kényszerül, az egyet jelent egy adott konfliktushelyzettel, hiszen két szándék, két akarat ellentétes volt egymással. Ha a tanár házi feladatot kért, de valaki azt nem akarta teljesíteni, az két egymással ellentétes akaratot jelent, amelynek nincs is valódi feloldása: a fölérendelt pozícióból a tanárnak joga van büntetni (fekete pont, 1-es érdemjegy, bármilyen más büntetés) egészen addig, amíg erre okot ad az alárendelt helyzetben lévő diák, vagy amíg ő azt célravezetőnek tartja. Tehát ebben a szakaszban elsősorban azt kell megérteniük, megtanulniuk és elfogadniuk a gyermekeknek és a családjaiknak, hogy itt már lehetnek olyan szereplők az ő közvetlen környezetükben, aki ellentétes szándékok, érdekek, akaratok esetén büntethet is akár.

Nyilván a közoktatás nem azért lett kitalálva, hogy csak a büntetésre alapozzon, hiszen a szabálykövető, a szabályoknak megfelelően eljáró diákokat jutalmazza. A büntetés célja – elméletben és nagyon is pozitívista megközelítésben – hogy a nem szabálykövetőket mihamarabb szabálykövetőkké formálja. Nyilván ebben az életkorban ez nem megy egyik napról a másikra, ehhez is egyfajta hozzászoktatásra van szükség: a gyerekeknek találkozniuk kell azzal, hogy van egy úgynevezett „másik oldal”, amely már nem az ő kegyeiket keresi, sőt, elvárásokat fogalmaz meg, és büntet is, ha valaki nem, vagy rosszul teljesít. Természetesen sokféle pedagógus és sokféle módszerrel segítheti azt, hogy a diákok megértsék és elfogadják azt, hogy az élet valójában számos érdeksérelmet, ellentétet és konfliktus-helyzetet kínál, de ha ez sikerül, akkor az alsós iskolaévek második felére a gyermekek konfliktus-iránya már kevésbé fog csak az iskola felé mutatni, hanem majd megjelenhetnek az egymás közötti, szocializációs alapú konfliktusforrások is. Addig viszont szükséges rossz, hogy az első konfliktusokkal

találkozzanak, és kialakuljanak az első belső reakciók, és a saját, úgynevezett konfliktus-megelő folyamataik. Ez utóbbiakat majd a következő évek során képesek lesznek fejleszteni, de ahhoz majd arra is szükség lesz, hogy ők felismerjék magukban azt, hogy ezt hogyan mozdíthatják elő saját maguk is önállóan.

2. Átmenet a kisgyermekkorból a tinédzserkorba – 5 – 6. osztályos tanulók

Már a XX. század második felének a szakirodalma is bátran mert arról szólni mind Magyarországon, mind külföldön, hogy a tinédzserkor számos jellemzője egyértelműen különbözik a fiúk és a lányok csoportján belül. A „lányok korábban érnek” gondolat bizonyított és elfogadott lett a nyugati típusú (és a szocialista) társadalmakban, ami egyértelműen nem csak arra utalt, hogy a leányok biológiai fejlődése valamennyivel biztosan megelőzi a fiukét, de arra is, hogy érdeklődésben, gondolkodásmódban, vágyakban, motivációkban is hamarabb jutnak el egy adott szintre. (zárójeles megjegyzés: Ez alapozott meg egyértelműen annak is, hogy a nyugati típusú, illetve azokhoz igazodó társadalmakban nagyon sokáig nagyon is nagy számban és arányban volt jellemző, hogy a párkapcsolatokban a férfi néhány évvel idősebb a nőnél)

Ez a különbözőség ebben a korosztályban jelenik meg elsőként, és ez azonnal feszültségek és konfliktusok forrása is lehet. Az úgynevezett cikizés vagy *bullying* mindig is velünk lévő történés az iskolákban ebben a korban már, és annak tárgya bármi lehet – nyilván az egyes biológiai változások a legszembetűnőbbek és a legkönnyebben támadhatók. Ugyanígy egyértelmű lesz már ekkorra, hogy ki milyen társadalmi csoporthoz tartozik, esetleg milyen etnikum részese, ki és mit próbált már ki, meddig lehet kimaradni, kinek van külön szobája, milyen technikai dolgai, stb. Ebben a korban jelenhet meg igazán bántóan már a csoportos cikizés, verbális erőszak, ami az elmúlt egy évtized során egészen kritikus méreteket is öltött, főleg, hogy számos helyen egyértelmű iskolai, vagy fiatalkori erőszakba torkollottak.

Ugyanakkor számosan vannak még ebben a korosztályban azok, akik még csak ismerkednek a komolyabb konfliktusok saját magukban megélhető belső lélektanával, és kimondottan örülnének minden külső segítségnek. Azaz, hogy ha ennek a korosztálynak lehet valódi segítséget adni, akkor azzal megelőzhető lesz az, hogy nagy számban találkozzunk néhány évvel később és néhány évfolyammal feljebb azokkal, akik egészen komoly nehézségekkel kell, hogy megküzdjenek majd akkor, ha nem készültek fel az akkor jelentkező kihívásokra.

Ennél a korosztálynál kell még azt is megemlíteni, hogy az otthoni konfliktusaikat ekkor kezdik el valójában megérteni, és annak hatásai egyértelműen jelentkezhetnek már a viselkedésükben, iskolai teljesítményükben.

És miközben az otthoni környezet hatásai begyűrűznek, aközben az iskolai pedagógusok és az ő hatásuk távolodnak tőlük, már kevésbé bíznak bennük, kevésbé hiszik el, hogy értik és segítik őket, ami azzal is jár, hogy ebben a korosztályban a nehézségekkel, problémákkal küzdő gyerekek egyre nagyobb része zárkózik be lélekben, egyre kevésbé lesz nyitott a közvetlen környezetére, és lesz egy részük áldozata a következő évek során bármilyen olyan kártékony külső impulzusnak, amelyről azt hiszik, hogy fel tudja őket szabadítani, segíteni tud a számukra (pl. drog, alkohol, játékszendvedély).

3. A valódi tinédzserek és a fiatal felnőttek – 7 – 12. osztályos tanulók

Az előző két szakasz iskolás diákjai úgy érkeznek meg a harmadik szakaszba, hogy az első kettő már felépített valamit bennük. Nem mondjuk, hogy megváltoztathatatlanok az ekkora kialakul belső pszichék és lélekállapotok, de az biztos, hogy komoly munka és felelősség abban segíteni a számukra, hogy ha azok nem jó irányokba viszik őket, akkor változtatni legyenek képesek. Ekkora sokakban megjelenik az igény arra, hogy gyorsan és a lehető legtöbbet élhessék meg abból, amit kínál az élet a számukra, ami kapkodóvá és sok esetben rossz döntések meghozóivá teszi őket. Ugyanez a korszak az, amelyben sokan viszont elkezdenek már lemondani számos olyan dologról, amiben pedig korábban, kisgyermekként még hittek, leginkább a közvetlen környezetükben megélt kudarcok, mások sikertelensége miatt. Utóbbira a legjobb példa a tanulásba vetett hit elvesztése, ami nagyon könnyen rátalál a hátrányos helyzetű fiatalokra, akik számára fordulópont az, amikor eljutnak arra a gondolatra, hogy vajon van még értelme tanulni bármit is, vagy csak a szüleik, esetleg a közösségben élők többségének a sorsa vár rájuk is, és bizonytalan megélhetést kínál a számukra a jövő még akkor is, ha végzettséggel fejezik be az iskolát.

Sokan vannak, akik ebben a korban felelőtlenégből adódóan kerülnek olyan helyzetekbe, ami a későbbiekben az egész életüket meghatározza, sőt, lehetséges, hogy a környezetükre is kihat. Nagyon magas a fiatal korban teherbe eső hátrányos helyzetű és roma lányok aránya a vidéki közösségekben, ami szinte minden esetben az iskolai tanulmányok megszakításával,

befejezésével jár, általában a gyermek apja, az élettárs számára is. Ugyanígy felelőtlen és szinte minden meghatározó döntés a droggal való találkozás, és azt követően az ahhoz való viszonyulás. Számosan vannak azok is, akik ekkora az önálló élet elkezdése felé közelednek, de a felkészültségük nem teljes hozzá, ami további nehézségeket és kudarcokat hoz a számukra.

Mindazok, akik még egy iskolai környezetben részesei lehetnek olyan folyamatoknak, amelyek tudatosabb döntések meghozatalát segíthetik elő, ők biztosan kapnak még egy esélyt arra, hogy lássák a saját dolgaikat más szemszögből is, és esetleg még most, ideje korán vizsgálják felül önmagukban azt, hogy mit és hogyan kellene tenniük a közeli és a távolabbi jövőben. Mindez azért is nagyon fontos, mert kiemelkedően magas azoknak a hátrányos helyzetű és roma fiataloknak a száma, akik 20 éves korukra eljutnak oda, hogy egyértelműen megbánnak számos olyan döntést, amelyet ebben az életkori szakaszban hoztak meg.

Az iskolai konfliktusok irányai

Az iskolai konfliktusok jellemzőit vizsgálva nemcsak időbeli korszakok alapján határozhatunk meg kategóriákat, hanem az alapján is, hogy milyen irányú konfliktusokról beszéltünk. Ezek már érintettük az előzőekben is, de az alábbiakban ezeket szeretnénk egy kicsit részletesebben is ismertetni.

1. A tanárral, iskolával szembeni konfliktus

A legegységértelműbb konfliktus abból ered, hogy az állam az általa létrehozott oktatási rendszerben számos kötelezettséget ró az iskolába járó gyermekekre és a családjaikra, amelyek alól a többség számára nem lehet kibújni – az alapítványi iskolák jövője bizonytalan, tanulmányunk egyértelműen a közoktatásban szereplő hagyományos, azaz nem alternatív oktatási módszertanok mentén működő iskolákra fókuszál.

Az iskola elvár, és nemcsak a diáktól, hanem annak családjától is. Az iskola dicsér vagy szankcionál, de általában úgy reagál a diák és a családja teljesítésére – vagy nem teljesítésére – hogy olyan döntéseket hoz, amelyek utána nehezen vonhatók kétségbe, főleg nyilvános fórumokon, vagy az igazságszolgáltatás rendszerében. Ha egy diák vagy a családja inzultálja a

pedagógust, annak következményei lesznek. Ha a diák nem csinál házi feladatot, vagy nem készül a dolgozatra, és ezért az gyengén sikerül, annak szintén következményei lesznek.

Ezen elvárások összességének megfelelni ma Magyarországon komoly odafigyelést igényel, illetve valódi akaratot a diák és a családja részéről, hogy az adott elvárásoknak megpróbálnak megfelelni. Ha ez elmarad, akkor az iskola és az azt létrehozó és üzemeltető állam nem tehet mást, mint, hogy szankcionál, amivel egyszerre mutat példát (azaz, ha ezt más el akarja kerülni, akkor cselekedjen úgy, ahogyan az elvart), illetve megpróbálja rávenni a nem teljesítőt arra, hogy mégiscsak azt és úgy tegye, amit és ahogyan kérnek tőle. Nyilván ezeket az elvárásokat azok tudják könnyebben teljesíteni, akik számára az elvárások kényszere elfogadható, illetve kellően felkészültek arra, hogy az elvárásokat ne vitassák és megfeleljenek azoknak. Ez a roma és hátrányos helyzetű családok esetében túlnyomórészt ugyanolyan, vagy hasonló, mint a nem roma és jobb társadalmi helyzetben lévő családoknál, de az is igaz, hogy arányaiban is magasabb azok száma, akik az iskolakezdést követő első 2 esztendőben már valamilyen konfliktusba keverednek az iskolával.

2. Az egymással szembeni konfliktus

A diákok egymás közötti konfliktusa mindabból ered, ami az alapvetésben is szerepel: sokszínű személyiségek, egymástól különböző, illetve egymásra hasonlító individuumok közösségét teremti meg a kötelező iskolába járással az állam, akik kénytelenek éveket át napi 8-10 órában egy közegben, egy környezetben lenni, és annak részeként tanulni, sportolni, közösségi programokon részt venni. A fentiekben említett 3 nagyobb időszak egyértelműen meghatározza, hogy mikor és miért kerülhetnek konfliktusba egymással, ugyanakkor arról is beszélni kell, hogy a 3 nagyobb időszakban kiemelkedően nagy a különbség az egyes következményekre vonatkozóan. Az alsós iskolai évfolyamokon még csak egyszerű, adott helyzetekben bekövetkező feszültség, vagy konfliktus vár megoldásra, a másik két korszakban, főleg az utolsóban viszont komoly következményei is lehetnek egy olyan konfliktus-folyamatnak, amely hetekig vagy akár hónapokig is építette önmagát.

Úgy véljük, hogy a közbenső időszakban való kiemelt foglalkozás sokat segíthet abban, hogy kevesebben legyenek majd azok, akik a harmadik korszakban megjelenő nehézségeket és

konfliktusokat lesznek kénytelen megélni. Azaz, kiemelten kell foglalkozni a felsős évfolyamokon tanuló gyermekekkel.

3. Családok közötti nehézségek, konfliktusok

Sajnálatos módon az elmúlt évek sajátossága lett, hogy a konfliktusok megjelentek nemcsak a diákok körében, hanem immár családok között is, akár ugyanazon iskolai közegen és környezeten belül is. Ez azért nagyon szomorú, meg megnöveli a megoldandó konfliktushelyzetek számát, de közben serkenti, táplálja azokat a konfliktus-gumókat is, amelyek a gyermekekben jelennek meg, vagy élnek már egy ideje, és hordozzák esetleg magukban még hosszasan.

A legegységesebb alapja a családok közötti konfliktusoknak a vidéki közösségekben az etnikai különbözőség. Ezzel nem kívánunk most hosszabban foglalkozni, de azt ki kell mondani bátran, hogy mára Kádár-rendszerben is megfigyelhető volt, hogy a roma diák mellé nem szívesen engedték ülni nem roma szülők a gyermekeiket, vagy akár csak az is, hogy egy-egy iskolai osztálytárs szülinapi zsúrára a cigány diák nem kap meghívót. Sajnos a szocializációs hiányosságok miatt sok településen még akár úgy is tűnhet, hogy ezek a hiátusok visszaigazolják, megindokolják a nem roma családoknak a roma gyermekek és a családjaik irányába mutatott zárt magatartását, de az biztos, hogy ennek nem szabadna így maradnia, hiszen ha nem változik a helyzet, akkor nemcsak az iskolában, de a helyi közösségben is nőni fog a feszültségek.

Sajnos arról is szólni kell, hogy számos településen az egyre több roma gyermekkel működő helyi általános iskolákban nemcsak roma és nem roma szülő közötti konfliktus van jelen, hanem roma családok vesznek össze roma családokkal, leginkább azért, mert megnőtt a helyi óvodában és általános iskolában az arányuk, több konfliktus lesz a gyerekek között, és ez a családok egymás felé tanúsított magatartására is kihat, azaz, megnő a romák közötti konfliktusnak is a száma.

Az iskola, mint az együttműködés, harmónia és szolidaritás alapja

Az előző fejezetben megfogalmazottakkal ellentétben, illetve kicsit kiegyensúlyozva az ott szereplő megállapításokat, szeretnénk arról is szólni, hogy az iskola hogyan lehet az együttműködés közege, és hogyan segíthet a konfliktusok megoldásában.

Eleve az, hogy a fizikai tér lehetőséget ad sokaknak az együttes tanulásra, sportolásra, közösségként való működésre, az egyben annak is a lehetősége, hogy az előbb-utóbb biztosan jelentkező konfliktusokat és feszültségeket egy olyan közegben lehessen megoldani, feloldani, amely utána folyamatosan segíthet abba az irányba rendeződni, formálódni, igazodni, hogy a lehető legtovább megmaradhasson a post-konfliktus állapot (konfliktus-vákuum). Ez azt jelenti, hogy ha sikerült megnyugtatóan rendezni egy nehezebb helyzetet, vagy hosszabb ideje fennálló konfliktust, akkor annak az érintettjei és a környezetük mindent elkövetnek azért, hogy ez a status quo fennmaradjon, hiszen csakis így kínálhat valódi sikerélményt a számukra a konfliktus korábbi sikeres együttes megoldása. Ez mind kárba veszne, ha azonnal, vagy rövid időn belül újabb konfliktushelyzet alakulna ki.

Az iskola azért is jó környezet, mert a nem homogén közegben a sokféle ember mégiscsak szeret csoportokba, kisebb belső közösségekbe szerveződni, amelyeket pedig valamilyen közös érték, közös gondolkodásmód tesz az oda tartozni kívánók számára szimpatikussá. Ez pedig azt is jelenti, hogy egyes konfliktushelyzetekben a szereplők állás tudnak foglalni, hogy hogyan is vélekednek az adott kérdésről. Ez belső szolidaritást képez, ami arra mindenképpen jó, hogy a csoportosulást jelentő személyek egyes jól meghatározható dolgokban hasonlóan vélekednek. Ez belső harmóniát teremt közöttük, illetve erősíti a szolidaritást, főleg akkor, ha egy adott konfliktus-helyzetben valamelyik fél magára marad, de az elveivel, vagy érdekeivel, akaratával egyetértők felsorakoznak mellé és mögé, ezzel segítve, hogy az ő érdekei érvényesülhessenek. Ez nyilván minden szereplő esetében ugyanígy áll fenn, a lényeg az, hogy a konfliktusban nem marad egyedül, és a megoldás megtalálása közben nem kerül olyan helyzetbe, amely során az ő céljai, érdekei teljes mértékig háttérbe szoruljanak. Ugyanitt kell szólni arról is, hogy egy adott konfliktus-helyzetben való kiállás valaki mellett annak a kereteit is megteremtheti, hogy legközelebb ő is számíthasson azokra, akik mellett mos ő állt ki.

Nagyon fontos annak a megfogalmazása, kimondása és egyértelművé tétele is, hogy az iskola az a környezet, amelyben valójában nem sok helye van (illetve nem sok helye lenne) semmilyen

konfliktusnak sem. Még akkor sem, ha a gyerekek sokszínűsége eleve megágyaz annak, hogy legyenek súrlódások, feszültségek, konfliktusok. Természetesen az az iskola a jó iskola, ahol nem kell sok konfliktust megoldani. Vannak szakemberek, akik szerint igazából nem is a konfliktus megléte, vagy nem megléte a legfontosabb kérdés, hanem az, hogy azoknak a képességeknek, illetve annak a tudásnak a birtokában van-e az iskola, illetve maguk, a konfliktusok alanyai, amelyekkel a konfliktusok megoldhatók, rendezhetők. Nyilván nagyon könnyű lenne azt mondani, hogy ha nincs konfliktus, akkor nincsen probléma sem, és nem is kell rájuk felkészülni. Mi viszont úgy látjuk, hogy a konfliktusok az egyre gyorsuló világban komoly eséllyel jelennek meg szinte minden közösségi környezetben – főleg a roma és hátrányos helyzetű közösségekben – és ezekre fel kell készülni mindenféleképpen.

Szót kell ejtenünk arról is, hogy az iskola nagyon sok vidéki településen komoly megbecsülésnek örvendhet még mindig, akár még akkor is, ha helyben nem is feltétlenül vannak jó véleménnyel róla, vagy az ott oktató pedagógusokról. Az iskola mégiscsak az iskola, lehetséges, hogy sok szülő is ott tanult korábban, akiknek most ugyanoda járnak a gyermekei, azaz, van valamilyen minimális kötődés, bizalom és megbecsülés mégiscsak az iskola irányába. Ez pedig annak a gondolatsornak ágyazhat meg, hogy ha az iskola felkínál olyan új tudást, képességeket, módszereket a gyerekeknek, és a gyerekeken keresztül a családoknak és a közösségnek is, amelyek teljesen új gondolatként jelennek meg, akkor azzal a már nem iskolába járók is gazdagodni tudnak.

Azaz, itt jutunk el ahhoz a célhoz, hogy a konfliktuskezelési klubfoglalkozásokon felkínált új ismereteket, új szemléletmód a gyermekeken keresztül eljuthat a családokhoz, a szülőkhöz és a helyi roma/hátrányos helyzetű közösség egészéhez is. Ez pedig megsokszorozhatja az alkalmazhatóságot, hiszen lehetséges, hogy ha egy 7. osztályos diák megérti a konfliktuskezelés alapjait, akkor azt nem csak az iskolában tudja alkalmazni, de otthon a saját testvérével, szüleivel való relációiban is. Ez pedig közvetett módon több megértést, párbeszédet, konszenzust és kevesebb konfliktust, családon belüli erőszakot is hozhat egyes családok életébe.

Ez utóbbi gondolat egyértelmű célunk a helyi iskolákban majd elinduló klubfoglalkozások megvalósítása során.

Etnikai alapú konfliktusok, etnikumon belüli konfliktusok

Néhány fontosabb gondolat erejéig szeretnénk kilépni az iskolai, közoktatási közegekből.

Ma Magyarországon az osztársadalom előtt álló legfontosabb kihívások egyike, hogy hogyan sikerül a hazai cigány közösségek felzárkózását előmozdítani. A jelenlegi demográfiai folyamatok azt vetítik előre, hogy az elkövetkezendő évtizedekben tovább nő az óvodákban, iskolákban megjelenő roma fiatalok száma és aránya, ami felkészültsége követel majd meg a pedagógusoktól. Komoly felelősség nyomja majd a településvezetők, polgármesterek, helyi választott tisztségviselők vállát is, akiknek olyan helyi környezetet kell teremteniük, amelyben vonzó lesz helyben maradni, tanulni, dolgozni, és a helyi település gyarapodásáért küzdeni. Mindeközben a roma közösségek felzárkózását kellene végre a közvélekedésben is úgy láttatni, hogy mindenki vegye észre, milyen nagy mértékben van szüksége a hazai gazdaságnak a szakképzett munkavállalókra, akik között a romák jelenthetik az elkövetkezendő évtizedben a valódi tartalékot. Azaz, gazdasági alapokra kell helyezni a romák társadalmi felzárkózását, amihez viszont szemléletváltásra van szükség szinte mindenki részéről.

Az alábbiakban ismertetjük az úgynevezett 5 feltételes felzárkózási minimumot, amelynek minden eleme szükséges ahhoz, hogy ma Magyarországon egy hátrányos helyzetű roma fiatal eredményes legyen a felzárkózásban és egyértelműen hasznos tagja legyen 20 éves korától a saját közösségének és a magyar társadalom egészének.

Az 5 feltétel az alábbi:

1. Mindenek előtt a saját belső motiváció, hogy akarjon tanulni, és tanuljon addig, amíg a tehetsége engedi
2. A saját közvetlen roma környezetének a támogató magatartása, azaz, szükséges, hogy a családja, szülei engedjék őt tanulni, és támogassák ebben
3. Az adott település meghatározó szereplőinek a támogató magatartása. Ezek azok a személyek, akik döntései, munkája, véleménye vagy éppen erkölcsi és szakmai támogatása nagyban meghatározza, hogy egy-egy helybeli fiatal mire jut az életében. Ilyenek a polgármester, az iskolaigazgató, a helyi plébános, a nyelvtanár, az osztályfőnök, stb.

4. Az adott település nem roma többségének a hozzáállása. Nagyon fontos, hogy maradjon meg minden helyi közösség helyi társadalma legalább annyira befogadó, hogy egy tanulni vágyó és motivált roma fiatal ne érezze kirekesztve, elutasítva magát
5. Az állam építő, támogató magatartása. Azaz, ne zárja be a postát, legyen buszjárat, legyen munkahelyteremtő program, legyen ösztöndíj, ingyenes étkezés, ingyenes tankönyv, kollégiumi férőhely.

Ha a fenti 5 feltételből akár csak egy is hiányzik, akkor hiába állna együtt a másik 4, a tehetséges roma fiatal nagy valószínűséggel nem lesz valódi társadalmi mobilitás részese, és nem tud jobb életkörülményeket teremteni, és nem lesz eredményes felzárkózás részese.

Ebben a feltételrendszerben nagyon fontos, hogy a magukért tenni akaró romákat is látja-e a többségi társadalom, vagy csakis azokat, akik visszaigazolják a romákkal szembeni előítéleteket. Mi magunk úgy tapasztaljuk, hogy a társadalom nem roma része sokkal nyitottabb a romák felé, mint 10-12 évvel ezelőtt, és komolyan értékeli azt, ha valaki a saját környezetében romaként maga is mindent elkövet azért, hogy felzárkózhasson. Ugyanakkor megerősödnek azok a hangok is, amelyek pedig arról szólnak, hogy a hazai roma közösségeknek szánt hazai és uniós források feleslegesek, mert valódi változás nem lesz várható. Ez ilyen szempontból akkor egy nagyon is komoly ellentmondás, de ebben a közegben kell nagyon sokat tenni azért, hogy a szükséges változás felé mozdulhassunk el.

Azaz, a társadalom a mi véleményünk szerint éhezi azt, hogy kisebb-nagyobb sikerekről olvashasson a hazai roma közösségekkel kapcsolatosan (akár csak egy családéről is), de komoly bezáródás lesz azonnal, amikor egy-egy, a média által is erősen reflektorfénybe állított történet azokat igazolja, akik szerint a romák elsősorban problémaforrást jelentenek. Mi magunk ezt nem tudjuk így elfogadni, és pont ezért tartjuk kiemelt jelentőségűnek azt, hogy elébe menjünk az utóbbi gondolatsorban szereplő történeteknek. Azaz, ha most, még idejekorán sikerül egy nehezen szocializálódó, önértékelési gondokkal küzdő, nehéz családi körülmények közül érkező roma fiatal nyitottá tenni arra, hogy hogyan hozzon tudatosabb döntéseket, és hogyan kezelje a környezetében megjelenő konfliktusokat, akkor lehet, hogy azzal meg tudok előzni egy olyan döntést, vagy egy olyan cselekményt, amely rossz irányba fordítja az ő életét, valamint erősíti a romákkal kapcsolatos előítéleteket. Ha ez sikerül, akkor a klubfoglalkozás nemcsak az iskolai konfliktusok kezelését könnyíti meg, de helyi, és nemzeti szinten is segítheti

azt, kisebb eséllyel következzenek be olyan események, amelyek csak távolítják egymástól a romákat és a nem romákat.

Ha viszont ez nem következik be, vagy nem lesznek ilyen kisebb sikerek, akkor a demográfiai folyamatok törvényszerűen magukkal hozzák, hogy tovább romlik majd a két csoport egymással szembeni megítélése, és az kisebb súlyú iskolai konfliktusok is alkalmasak lehetnek arra, hogy akár politikai ideológiák is ütközzenek, vagy témát adjanak politikai érdekek érvényesítési szándékához. Ezeket mindenképpen el kell kerülni, elsősorban helyi szinteken. Ha nem sikerül, akkor hasonló helyzetek szinte bármikor előfordulhatnak az ország jelentős részén, mint ami Gyöngyöspatán előfordult 2011-ben, amikor is kisebb súlyú helyi feszültségek indukáltak nemzetközi sajtót is megjáró konfliktushelyzetet. A klubfoglalkozások során – főleg a már tinédzserkorban járók számára – szeretnénk néhány, mára már sajnos tipikusnak tekinthető hazai etnikai alapú konfliktushelyzetet bemutatni, és megbeszélni velük, hogy ki és mit rontott el, hogyan és miképpen lehetett volna időben elejét venni a nagyobb feszültségnek, és hogy vajon mennyire volt sikeres az adott konfliktus-helyzet megoldása.

Szeretnénk szóba hozni majd az etnikumon belüli konfliktusok kérdését is. Sajnos az elmúlt években egyre csak nő azoknak a településeknek a száma, ahol a helyi konfliktushelyzet nem is roma – nem roma viszonyban jelenik meg, hanem egyértelműen roma családok, vagy roma magánszemélyek kerülnek konfliktusba más helybeli, vagy éppen környékbeli romával, vagy roma családokkal. Ezek a feszültségek sajnos áttételesen is kárt okoznak, hiszen nemcsak az azokban résztvevők számára járnak negatív következményekkel, de ezeken a történéseken keresztül a többségi társadalom jelentős része is beigazolódni látja a folyton hangoztatott előítéleteit.

Az erről a témáról való nyílt és őszinte diskurzus a hazai roma közösségekben még nincs igazán jelen, holott nagyon nagy szükség lenne rá, hiszen ennek hiányában minden ilyen belső feszültség-helyzet rossz bizonyítványt állít ki kollektíven a helyi roma közösségről, még azokról is, akik annak megbecsült, dolgot, tenni akaró részét is jelentik.

A konfliktusok természete, természetessége, építés és rombolás

Az alábbiakban a konfliktusok belső jellemzőit kívánjuk ismertetni. Kiderül majd, hogy a konfliktusok természetes folyamatok, és hogy nemcsak negatív hatásokkal járhatnak, hanem akár elő is mozdíthatják, hogy egy közösségben megváltozzanak viszonyok, vagy akár gondolkodásmódok, hozzáállások is egy kisebb vagy éppen nagyobb csoportban.

- A konfliktus, mint természetes folyamat

Számos olyan dolog van a mai modern világban, amelyeket a közvélekedés negatívan ítél meg, és szeretne visszaszorítani, megszüntetni, miközben pedig elképzelhető, hogy azok sokkal természetesebbek, mint ahogyan azt a jelenlegi vélekedés gondolja. Ilyen dolgok a mai világban egyértelműen az előítélet megléte, valamint az is, hogy konfliktusok mindig is serkennek, és megkerülhetetlenül részei az életünknek. Ugyanakkor mind a két dolog kapcsán a valódi kérdés az nem az, hogy hogyan lépünk fel ellenük (ne legyünk előítéletesek, ne legyenek konfliktusok), hanem sokkal inkább az, hogy hogyan éljük, és hogyan kezeljük őket. Tehát nem ignorálni kell őket, hanem elfogadni és kezelni. Ez a megközelítés meg is magyarázza a tevékenység elnevezését is (konfliktuskezelés), és így mindenki számára világos, hogy miért is nem kell félni tőle, és miért nem kell úgy fellépni ellene, mintha örökre vissza akarnánk szorítani.

A konfliktusok folyamata és kiterjedése az egészen apró dolgoktól a kimondottan komoly problémáig sok mindent felölelhet, megközelítésbeli kérdés, hogy melyiket tartjuk valódi konfliktusnak és melyik kevésbé. A mi megközelítésünk szerint a legkisebb összezördülés során is alkalmazhatók olyan megoldások, amelyek segítenek a későbbiekben a legnagyobb gondok megoldásában is akár. Ilyen szempontból nem kívánunk különbséget tenni, nyilván a kisebb konfliktusok következményei kisebb hatásúak, mint a nagyobbaké, de a megoldás felé tartó folyamatokban hasonló részegységek szerepelnek.

- Az építő és romboló konfliktus

Nagyon furcsán hangozhat, de a konfliktus nem minden esetben jelent negatív dolgot, sőt, előfordulhat, hogy egy adott konfliktus lesz alkalmas arra, hogy pozitív, építő jelleggel egy teljesen új dolgot hozzon el egy család, vagy akár egy egész közösség számára. Ez nyilván csakis akkor van így, ha a konfliktusban megjelenő két különböző álláspont, vagy képviselt érdekek közül egyértelműen kiválasztható lesz, ami hasznos, építő, és sikerül erről a hasznosságról meg is győzni a másik felet. Konkrét példaként egy tanulni vágyó roma lány esetét szeretnénk bemutatni majd, aki a 16. életévét betöltve már nem volt köteles iskolába járni, viszont szeretne volna a szakközépiskolában a fodrász végzettséget megszerezni. A családjában az édesapja nem támogatta ezt, és azt kérte a lánytól, hogy hagyja ott az iskolát, vállaljon gyermeket, alapítson családot. A lány ellenszegült, nem akarta félbehagyni a tanulmányait, amire az apja reakciója az volt, hogy azzal fenyegette meg, kidobja a házból, ahol eddig éltek. A lány felvállalta a konfliktust, és számos veszekedést követően elköltözött egy barátnőjéhez. Az apja több alkalommal ment el érte, és próbálta több-kevesebb szép szóval, erőszakkal hazavinni őt, de a lány kitartott amellett, hogy tanulni akar még. A lány állhatatosságát a családban többen is értékelni kezdték, és végül meggyőzték az apát, engedje a lányt iskolába, és hadd költözzön haza. Az apa engedett végül, és a lány befejezhette az iskolát, szakmát szerzett és el is tudott helyezkedni. A konfliktus és annak megoldása azt eredményezte, hogy az azt követő 2 esztendőben jelentősen csökkent az iskolából lemorzsolódó roma lányok száma.

Ez nyilván egy családon belüli konfliktus volt, amely megnyugtatóan rendeződött. Egyértelműen pozitív a végkifejlete, és jó lenn számos hasonlóról olvasni még. Ugyanakkor nem tudhatjuk, hogy hány olyan helyzet volt az elmúlt években, ahol kevésbé volt állhatatos valaki, kevésbé lett támogató a család többi tagja, azaz, lehetséges, hogy sok roma fiatal a saját családján belül fel sem tudta vállalni a konfliktust, vagy ha mégis, akkor nem volt kellően felkészült, hogy sikeresen végigvigye.

A klubfoglalkozások során kiemelten szeretnénk foglalkozni azzal, hogy milyen tudás és képességek kelljenek ahhoz, hogy építő jellegűvé lehessen formálni egy konfliktust, akár a saját családon belül is eredményesen, építő módon megélni azt.

A romboló konfliktus egyértelműen az, amelyben a konfliktushelyzet feloldása, megszüntetése csak úgy történhet meg, hogy az valamelyik fél számára egyértelmű veszteséget jelent. Maradva az előző példánál: az apa büszkesége talán sérülhetett, de az egy elméleti, nehezen megfogható dolog, ugyanakkor örömmel fogadta a lánya szakmunkás bizonyítványát a konfliktust követő tanév végén, tehát érezheti úgy, hogy gazdagodott. Ellenben ha az ő akarata érvényesül, akkor az egyértelműen romboló típusú konfliktus lett volna, hiszen ezzel megfosztotta volna a leányát a saját iskolai végzettségétől, ami pedig az egész életét határozta meg.

A konfliktusok felépülése, szakaszai

A konfliktusok általában változó, mozgó, folyamatosan alakuló relációkból állnak, amelyekre mindig, minden pillanatban hatást lehet gyakorolni. Ez utóbbi gondolat nagyon fontos, mert sokan úgy vélik, hogy a konfliktus egy beállt, merev helyzetet jelent, amelyet nehéz elmozdítani. Az esetek túlnyomó többségében ez valóban ilyennek tűnhet, de pont ezért szükséges, hogy a jó konfliktus-kezelő képes legyen az ebből való kibillentésre.

Más helyzetekben viszont a konfliktus egy nagyon is változó, nehezen követhető, borzasztóan hektikus folyamatot jelöl, amelyben a jó konfliktuskezelőnek ellentétes irányú céljai vannak, ilyenkor neki meg kell próbálnia lelassítani a folyamatos hullámzást, és valamilyen stabilabb helyzet felé terelni a másik felet, vagy feleket, ha mediátorként szerepel közöttük.

Mindezek alapján az időjárási előrejelzések és jelentések alapján osztjuk fel különböző szakaszokra a konfliktusok egyes szakaszait:

1. Lassú felhő-gyülekezés, a konfliktus megéléshez közeledés szakasza

Ez az a szakasz, amelyben a különböző érdekek, igények, célok, vagy más ellentétek miatt egymással közvetlen nexusba kerülő személyek akár most megjelenő, akár korábban már meglévő szembenállása először, vagy esetleg többszörre is megjelenik, előkerül. Ez nem biztos, hogy egy fizikai teret is jelent, de mindenképpen egyértelműen látszódik. (ha nem közös fizikai tér, akkor a felek egymástól távol, illetve egymástól függetlenül is megélik a konfliktust, ez gyakran jelenik meg munkaviszonyban, vagy egymástól elváló, különválási folyamatokat

megelő, korábban akár szorosabba is együtt élő emberek között). A konfliktus valószínűsíthető, hogy rövid időn belül megérkezik, és fel kell rá készülni. Előfordulhat az is, hogy elmarad, de ennek az esélye kisebb, illetve ebben a szakaszban még mind a két félnek van esélye, lehetősége arra, hogy úgy alakítsa majd a viszonyokat, hogy az mégse legyen akut konfliktus.

2. Csepergés – a konfliktus megélésnek felvállalása

Ebben a szakaszban a konfliktus-helyzet elindul, és várható lesz, hogy élesedni fog. A konfliktust itt a szereplők többsége már egyértelműen meg akarja élni, és bízik benne, hogy a későbbiekben, a masszív szembenállás során képes lesz a saját érdekeit szolgáló folyamatokat végigvinni. Azaz, a konfliktusban érintettek itt eldöntötték már, hogy felhívják a munkaadójukat/munkavállalójukat, családtagjukat, vagy elmennek a másik félhez megvitatni a dolgaikat, megírják azt az emailt, amelyben felvállalják, hogy mit és miért szeretnének, stb.

3. Eső – a konfliktus törzse

Ez lenne elméletben a leghosszabb szakasz, amelyben a felek tenisznyelven szólva adogatnak egymásnak. Megjelennek a különböző érvek, és itt még viszonylag kiszámítható reakciók érkeznek mindenki részéről. Egyértelmű lesz, hogy ki mit akar, és hogy ki mennyit enged bármiiből is. Ezek a szakaszok sok esetben végződhetnek úgy, hogy a felek közül az ügyesebb, manipulatívabb valamilyen irányba el tudja úgy mozdítani a másikat, hogy az az ő számára kínáljon előnyt. Ez az a szakasz, ahol a sokszor megrekedtnek tűnő állapotból el kell tudni mozdulni valamerre. Érzelmek, lelki refleksiók már itt is jelen lehetnek, de általában még többségben vannak a racionális, vagy érvszerűnek tűnő riposztok a felek között. Itt megint nem csak egy konkrét, jól behatárolható, közös térben megélt konfliktusról beszélünk, hanem akár arról a szakasról is, ami napokig, hetekig tart különböző szereplők között akár úgy is, hogy nincsenek folyamatosan egymással közvetlen egy fizikai térben.

4. A vihar kibontakozása

A konfliktus csúcsát mi viharoknak nevezzük el. Ebben a szakaszban (ami lehet egészen rövid és lehet hosszabb is), a konfliktus szereplői kevés érvet, ellenben nagyon sok érzelmet, vagy érzelmekre való hatást próbálnak felvonultatni, sok esetben akár nem tudatosan is. Utóbbiak ösztönszerű reakciók sok esetben, de ilyenkor jelennek meg az emberi psziché legmélyéről érkező elemek: düh, indulat, fenyegetés, könnyörgés, stb. Ezekben a helyzetekben nagyon nehéz már a józan ész és a racionalitás talaján tartani a szereplőket, akik sok esetben ilyenkor nem törődnek az esetleges következményekkel sem. Utólag ezeket sok esetben megbánják, de adott helyzetben nem mérlegelnek.

5. A vihar után beállt csend

Gyakran történik meg, hogy a konfliktus csúcsán olyan dolog történik, ami azonnal kioltja a pillanatnyi konfliktushelyzetet. Ez lehet attól, hogy az egyik fél hirtelen rádöbben a másik fél igazságára, és az azonnal elfogadja, vagy legalábbis időlegesen megérteni és értékelni tudja, vagy lehet attól is, hogy valamilyen olyan súlyú dolog történik, amely komoly fizikai vagy anyagi károsodással is jár. Az így beállt csendben a szereplők sok esetben tehetetlennek érzik magukat, félbehagyottnak a konfliktus megélésnek a folyamatát, illetve nagyon gyakran olyan személyeknek, akik átértékelve a helyzetet, most már teljesen feleslegesnek, vagy kevésbé fontosnak, kevésbé értékesnek érzik mindazokat a dolgokat, amikért egészen idáig nagyban küzdöttek.

A vihar utáni csend egyfajta egyensúly-szerű állapotot is jelent nagyon gyakran, amikor is a felek kimondatlanul is megegyeznek abban, hogy végérvényesen véget vetnek a konfliktusnak, vagy egy időre biztosan felfüggesztik azt. Ez utóbbi esetében a konfliktus újbóli egyértelmű megjelenésének az esélye még továbbra is fennáll, de egy időre biztosan szünet, nyugalom áll be a felek viszonyaiba.

A nem látható és a már megszokott nehézségek, azaz, a rejtett és a konstans feszültség

Néhány gondolatot mindenképpen szeretnénk ejteni az úgynevezett rejtett és konstans feszültségről, amelyek jellemzően egyértelműen az, hogy nem úgy kerülnek elénk, mint a klasszikusnak tekinthető és a fentiekben ismertetett helyzetek. Ez a két feszültség, illetve az ezekből majd eredő konfliktusok a képzeletbeli spektrum két végén helyezkednek el, és ebből eredhet, hogy nem tűnnek látványosnak.

A rejtett feszültség az a helyzet, amikor az egyik fél nem veszi észre, hogy a másinak gondjai, nehézségei vannak a közös viszonyaikban, ebből adódóan nem is tekint úgy a másikkal való viszonyokra, mint amelyekben igazodni kellene a másikhoz. Nem veszi észre, nem egyértelmű a számára, hogy a másik feszültsége arra vár, hogy feloldódhasson, éppen ezért éri nagyon komoly meglepetésként, ha valódi konfliktus lesz a dologból. Vannak személyiségtípusok, amelyek kimondottan elzárkóznak, azaz tudatosan működnek úgy, hogy a másik oldalon megjelenő feszültségeket negligálják, mintha csak nem vennék észre azokat, miközben kimondottan egyértelműek a számukra. Ez kvázi azt a helyzetet hozza el, mintha nem lenne konfliktus – hiszen félrenéz az egyik fél – de közben ugyanolyan gondokkal jár, mint a klasszikus esetek.

A konstans feszültség azért érdekes állapot, mert abban a felek gyakorlatilag megszokják a feszültséget, és akár komolyabb konfliktus-helyzet megélése nélkül is képesek lehetnek hosszabb ideig együtt élni, vagy együtt dolgozni. Azaz, a feszültség valós, ott van a szereplők között, de lehetséges, hogy egy magasabb szintű elvárás kissé félreteteti ezt velük, és egy idő után megszokják annak a létezését.

Nyilván mind a rejtett, mind a konstans feszültség kellően megviseli a lelket ahhoz, hogy az érintettek valahol mégis megéljék majd magát a konfliktust, de annak lefolyása, illetve megoldása, kezelése eltérhet a klasszikus esetektől.

A konfliktuskezelési klubfoglalkozások szakmai tartalma, felépítése

Az általunk kínált klubfoglalkozások jellemzői az alábbiak lesznek majd:

1. Önkéntes alapú részvétel, elsősorban 6. osztályos vagy annál idősebb gyermekek számára
2. Minden esetben pedagógusok bevonásával, részvételével
3. Szerepjátékok, helyzetgyakorlatok és esettanulmányok folyamatos megvitatása
4. Interaktivitás, a diákok folyamatos és aktív bevonása
5. Helyi, és a diákok családjából származó példák, tapasztalatok használata
6. Közösség-építés
7. A Popper féle vita-kultúra gyakorlat megismertetése és alkalmazása
8. Filmnézés, majd azok megvitatása
9. Szülők és családtagok közvetett vagy közvetlen bevonása
10. 90 perces foglalkozások, amelyek igény esetén meghosszabbíthatók
11. Kisebb házi feladatok, csoportmunkák felkínálása a résztvevő diákok számára
12. Közvéleményt érintő közpolitikai, közéleti folyamatokkal való ismerkedés
13. Kiemelt figyelem arra, hogy kellően heterogén összetételű csoportokba dolgozzanak a résztvevő diákok

A bűnmegelőzés, szabálykövetés lélektana

Azaz, hogyan teremthető tudatosabb és a közfeladat-ellátást jobban segítő közösségi magatartás és kollektívabb szabálykövetés?

Néhány alapvetés:

- Az emberek közösségekben élve sokszorozhatják meg az erejüket, ezért az emberiség évezred óta közösségekben él.
- A közösségeket elsősorban a belső kohézió, a belső összetartás, a folyamatos összefogás és együttműködés tartja egyben. Ez sokszor nehezen materializálható, de ha van egy egyértelmű és tudatos szándék arra vonatkozóan, hogy ezt megőrizze a közösség, akkor az sokáig megmarad. Itt gondolkodásmódról, szemléletről beszélünk elsősorban.
- Ugyanakkor a belső motiváció miatt kellene a külső szabályozók is, ezek lesznek a helyben, vagy magasabb szintű hatalmak által meghatározott körülmények, ilyenek a helyi rendeletek, a nemzeti, és akár ma már a nemzetközi jogszabályok is. Ezeket a szabályozókat követnie kell mindenkinek, ez a jogállam, és a jogállam-alapú közösség egyik legfontosabb ismérve.
- Aki a helyi rendeleteket és a nemzeti jogszabályokat megsérti, az a közösség (a jogállam) ellen vét, amit szankcionálni kell, máskülönben félő lesz, hogy nem csak egy ember, hanem többen, sokan mások is vétnek majd, ami pedig a meghozott rendeletek és jogszabályok felesleges létezését jelentené.
- A vétőkkel szembeni szankciónak az a célja, hogy elrettentse annak megismétlésétől azokat, akik azt elkövették, illetve elrettentsen mindenki mást is, hogy ők pedig a jövőben ne vétsenek.
- Ha a vétők száma nem csökken, akkor mindenképpen szükséges, hogy akár a helyi rendeleteken, nemzeti jogszabályokon, akár a helyi közösségi elvárásokon és a helyi közösségen belüli viszonyokon változtatni lehessen.

A helyi rendeletek és a nemzeti jogszabályok megváltoztatása sosem könnyű, hosszú évek, évtizedek telnek el, amíg azokon változtatni lehetséges. Éppen ezért úgy véljük, hogy hamarabb lehet akkor eredményt elérni, ha nemcsak a jogszabályokat próbáljuk megváltoztatni, hanem energiát fektetünk a helyi közösség megváltoztatásába is, sőt, általában ez nemcsak, hogy gyorsabban, hamarabb idő alatt hoz változást, de az könnyebben is elérhető vele, sőt, a hatása

is biztosan hosszú távú lehet majd. Arról nem is beszélve, hogy egy tudatosabb, összetartóbb közösség ellenáll azoknak a társadalmi változásoknak, amelyek miatt a jogszabályokat folyamatosan változtatni szükséges.

Egy tudatos, önmagát is formálni kívánó közösség ismérvei az alábbiak:

1. A közösség értelmezni tudja önmagát, mint közösség, érzi és tudja, hogy emberek többségéből áll össze, van kollektív tudata.
2. A közösség tagjai látják és tisztelik a közösségen belüli kisebb csoportokat, a további kisebb belső közösségeket.
3. A közösség képes a saját összefogását, saját összetartozását még jobban erősíteni, ha az egy másik egyén, család, vagy a közösség egy kisebb része, esetleg egésze érdekében szükséges lenne.
4. A közösség együttesen reagál az őt érintő hatásokra, ingerekre, változásokra, és olyan reakciói lesznek, amelyek a közösség többsége által elvártak, igényelték.
5. A közösség nem nyomja el az egyén érdekeit, de azt is el tudja érni, hogy az egyéni érdekei miatt senki ne próbálja meg a közösségi érdekeket háttérbe szorítani.
6. A közösség tagjai hasonló, vagy szinte közel azonos értékítélettel bírnak a legfontosabb dolgokkal kapcsolatosan, de nem kívánják meg a homogén feloldódást, vagy asszimilációt.

Felületesen megítélve a dolgot arra juthatunk, hogy elméletben szinte bárhol megteremthető ez a világ, vagy úgy vélhetjük, hogy nagyon sok helyen ez jelen is van. Ugyanakkor egészen őszintén belegondolva a fenti feltételekbe, arra a következtetésre jutunk, hogy biztosan lenne még mit fejleszteni ezeken, azaz, minden közösség még jobba tehető egy kicsit, illetve azt is realizálhatjuk, hogy számos, elsősre erősnek és összetartónak gondolt közösség még se az ma még, illetve ma már.

Hogy ezen változtatni lehessen, mindenképpen szükséges, hogy újraértelmezzünk a helyi közösségen belül néhány fogalmat, néhány kifejezést, illetve az egész témakörhöz való megfelelő hozzáállást, szemléletmódot, majd pedig, hogy újra megkérdőjelezhetetlenné tegyünk olyan dolgokat, amelyek lehetséges, hogy az elmúlt évek során mégiscsak megkérdőjeleződtek, vagy nem annyira egyértelműek ma már a helyi közösség egésze számára.

A fentiekben is levezetett gondolatsor a közösség és a vétés/szabályok megsértése kapcsán az első, aminek újra és újra szem előtt kell lennie, pontosan azért, az élet és a mindennapok minden szegmensét és folyamatosan átjárja. Ugyanígy egyértelműnek és megkérdőjelezhetetlennek kell maradnia annak is, hogy az egyes szereplők, akiknek munkájuk, hivatásuk az, hogy a közért (a helyben élő emberek közösségéért) dolgozzanak, hogy ezek az emberek ne csak, hogy megkapják a nekik kijáró köztiszteltet, de maguk az állampolgárok segítsék is a munkájukat. Ehhez pedig együttműködő, tudatos magatartás szükséges, amellyel nemcsak a helyi közviszonyok egyben tartása támogatható, de segíthető vele annak a személynek a munkája is, akik az adott közfeladatot ellátja.

Mindez pedig azért kiemelten fontos, mert általános folyamat az elmúlt 3 évtizedben Magyarországon, hogy fogynak a közfeladatokat ellátók, ami pedig biztosan nehezebbé teszi a helyi közösségek életét, hiszen ha egy közösség számára nem jut tanár, mentőápoló vagy éppen háziorvos és rendőr, akkor nehezebb lesz biztosítani az általános szükségletekhez kellő tudást és szakértelmet, amellyel pedig az állampolgárok élete válik nehezebbé. Mindemellett azt is látni kell, hogy ha kevesebb a közfeladatot-ellátó, akkor nehezebb megtartani a rendet, nehezebb betartatni a szabályokat, és a helyi közösségben a rend és jogszabályok mentén való élésnek a feltételei sem maradnak egészek. Mindebből az következik, hogy egy adott közösség tagja, illetve maga a közösség akkor cselekszik a saját érdekében a legbölcsebben, ha segíti azok munkáját, akik abban segítenek, hogy a rend, a szabályok és jogszerűség megtartható legyen. Nyilván az kimondottan látványos, ha valakik ennek a rendnek a megbontására törekednek, és akár azt is el tudják érni, hogy a oly mértékben változzon meg a szabályokhoz igazodásnak a hozzáállása, hogy valóban megkérdőjeleződik egy tanár, vagy más hivatalos személy szerepe, pozíciója (nem veszünk jegyet csoportosan utazva a vonaton, mert úgy véljük, a kalauz ellen felléphetünk agresszíven és akkor nem is kéri a jegyet, megfenyegetjük a tanár, ha rosszabb jegyet ad a gyermekünknek, fenyegetjük az egészségügyi dolgozót, ha úgy véljük, nem végző kellően jól a munkáját, stb.), és eltűnik az a fajta rend, amelyre pedig ezeknek a közösségeknek fel kellene építenünk önmagukat. Viszont arra is törekedni kell, annak is meg kell jelennie, amikor valakik ennek a rendnek a megerősítésére, vagy újbóli megteremtésére törekednek, és ilyen formán tesznek azért, hogy a helybeni állapotok jobb irányba fordulhassanak, és ennek is legalább annyira egyértelműnek és látványosnak kell lennie, mint annak, amikor az előző gondolatsorban szereplő, a rendet szándékkal megbontókat említettük.

Nagyon fontos kimondani, hogy a rend és a szabálykövetés egyfajta bizalmat teremt (vagyis bizalmat kellene, hogy teremtsen), amely szerint a közösség egy adott tagja bízik annyira a közösség többi tagjában, hogy elhiggye: mindannyian ezt a rendet és harmóniát törekednek megtartani, éppen ezért válnak mindannyian a közösségnek a tagjává.

A közfeladat-ellátóknak a munkáját természetesen lehet sokkal egyszerűbben is megközelíteni, és sokszor elég csak arra felhívni a figyelmet, hogy a szabályok betartása jelenti a garanciát arra, hogy valakinek kevés dolog miatt kelljen aggódnia. Ugyanakkor azokban a térségekben, vagy közösségekben, ahol magas a hátrányos helyzetű fiatalok száma és aránya, ott megjelenhet már egészen kis kortól is ennek a megközelítésnek a tagadása (nem megyek el dolgozni, nem fizetek adót, nem tartom rendben az ingatlanomat, nem kötök hulladékszállítási szerződést, stb.), ami azt jelenti, hogy ezekben a közösségekben egyre fiatalabb kortól kérdőjeleződik meg a közfeladat-ellátók munkájának a fontossága. Ott, ahol ilyen jelenségek egyértelműen jelen vannak, ott tudatosan kellene tenni azért, hogy ezen változtatni lehessen. Kunszentmiklós városa a méretéből, a saját belső viszonyaiból és kínált közfeladat-szolgáltatásaiból adódóan pont azt a közösség lehet, ahol az ebbe az irányba történő tudatos tevékenységek látványosan segíthetik elő a közösség tagjaiban a fenti gondolatsor megértését és az ahhoz való igazodást, de egyértelműen tenni kellene azért, hogy ennek valóban a részesei legyenek, leginkább a rosszabb társadalmi és gazdasági körülmények között élők.